

РЕАЛІЇ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

(на матеріалі українських перекладів англійської дитячої поезії)

Художні тексти є цікавим об'єктом перекладознавчого дослідження, адже їхнє відтворення засобами іншої мови вимагає від перекладача справді творчого підходу. Особливі вимоги у цьому відношенні висуваються до перекладу поетичних творів як одного з найскладніших різновидів перекладу. Крім передачі смислу та основних засобів вираження, він має відтворити ритмометричні особливості, специфіку рими та, по можливості, звукопис оригіналу. Завдання стає ще складнішим, коли йдеться про переклад дитячої поезії, адже до всього вище згаданого додається необхідність врахування специфіки дитячої читацької аудиторії. Перекладачеві дитячих поетичних творів відводиться роль посередника культур, перед яким постає «надзавдання» забезпечити максимально природне звучання тексту з розрахунку не просто на іншомовну аудиторію, а на таку, що має незвичайне, пов'язане з віковою характеристикою, світосприйняття.

Зіткнення різних систем мов, ментальностей, культурно-естетичного досвіду, помножене на особливості дитячого бачення світу, неминуче веде до різного роду трансформацій як невід'ємної умови досягнення адекватності перекладу. Комунікативна цінність перекладу дитячої книжки визначається вмінням перекладача не тільки відтворити ідіостиль автора, а й зробити це у відповідності до норм, встановлених приймаючим суспільством / культурою / літературою відносно дітей [3, с. 90].

Вивчення мови дитячої літератури та її перекладу неодноразово ставало центром уваги мовознавців. Варто згадати значний внесок у вивчення цієї проблеми такими видатними постатями радянської доби як К.Чуковський, С.Маршак, Н.Демурова, Б.Заходер. Деякі аспекти дитячих художніх творів та

особливостей їх перекладу виступають об'єктом дослідження сучасних українських філологів (О.В. Ребрій, Г.І. Атрошенко, А.А. Полякова, О.В. Крисало та ін.). Разом з тим, перекладознавчий вимір власне дитячої поезії все ще залишається до кінця непізнаним феноменом в силу багатогранності досліджуваного явища.

Мета даної статті полягає у висвітленні проблем перекладу реалій, що зустрічаються в англійських віршах для дітей, а також аналізі засобів, до яких вдаються перекладачі задля максимального збереження прагматики вихідного твору при його перекладі українською мовою.

Традиційні дитячі вірші виникли в народному середовищі, вони є специфічною цариною народної творчості, яка об'єднує світ дітей і світ дорослих. Англійський дитячий фольклор становить величезну художню цінність, сприяючи інтелектуальному та духовному розвитку дитини. Вірші, пісні, лічилки та інші малі фольклорні жанри, що належать до класичної дитячої англійської поезії, є яскраво вираженим ідеалом народного виховання, виразним зразком художньої мови. На аналогічних засадах будується і авторська поезія для дітей, що наслідує найкращі зразки фольклорних творів з притаманною їм доступністю і динамізмом, сюжетністю і цікавістю, а також експліцитною чи імпліцитною повчальністю.

Орієнтація на дитячу аудиторію накладає відбиток на усі мовно-сміслові виміри тексту: звукову та графічну організацію віршів, синтаксичну будову, специфіку добору образних засобів, і навіть особливості використання граматичних конструкцій та лексики.

Специфіка дитячої поезії зумовлює частотне вживання в ній базової лексики на позначення звичайних явищ, що оточують дитину у її повсякденному житті. Базові мовні одиниці легко відтворюються у перекладі за рахунок використання відповідних одиниць цільової мови. Разом з тим, деякі із цих явищ мають яскравий національно-специфічний характер, що може викликати певні труднощі при перекладі. Це стосується зокрема ряду

слів на позначення їжі, предметів одягу, повсякденного побуту та видів діяльності. Перед перекладачем постає непросте завдання, необхідність вибору між дослівним перекладом одиниці із збереженням національної специфіки першотвору або ж використання різного роду заміни: гіпероніма, описового перекладу, аналога цільової мови, або ж навіть іншого поняття, зрозумілішого для читацької аудиторії перекладного тексту.

Як засвідчує аналіз, спосіб перекладу напряму співвідноситься із типом реалії. Так, власні імена та географічні назви зазвичай передаються шляхом транскрипції чи транслітерації, оскільки такі поняття є, як правило, загальнозживаними і легко сприймаються дітьми, а їхнє використання у творі надає йому відповідного національного забарвлення:

*Little Miss Muffet sat on a tuffet
Eating her curds and whey,
Along came a spider,
Who sat down beside her
And frightened Miss Muffet away. [6]*

У перекладі, що наводиться нижче, збережено як оригінальне ім'я Muffet, так і специфічно англійське поняття на позначення дівчини – міс. В обох випадках застосовано транскрипцію:

*Маленька міс Мафїт
Вмостилась на шафі
І їла вівсяну кашу;
Великий павук
З'явивсь біля рук,
Налякавши міс Мафїт нашу. [2]*

Дещо інші закономірності прослідковується при передачі так званих «промовистих імен» або ж стилістичного прийому антономазії. В прикладі дитячої загадки про зірку, що поданий нижче, ім'я *Reer* є обігруванням англійського дієслова “*to reer*”, що означає «визирати, показуватися; або ж

підглядіти, зиркнути» [див. 7]. Тут мається на увазі спостережливість, здатність помітити або ж підглядіти щось:

*I have a little sister,
They call her Peep, Peep;
She wades the waters
Deep, deep, deep;
She climbs the mountains
High, high, high;
Poor little creature
She has but one eye. [A]*

Подібні імена зазвичай перекладаються дослівно з метою збереження характеристики, що закладена в імені; при цьому власне ім'я може навіть замінюватись на загальний іменник:

*Є в мене сестричка,
Вона, сяйноока,
Там плава, де річка
Глибока, глибока.
В скель сяє на шпичі
Високо, високо.
В моєї сестриці
Одне лишень око. [A]*

Слід зазначити, що специфіка віршованої форми тексту нерідко спонукає перекладачів до компромісів та різного роду трансформацій заради створення особливого фонетичного малюнку, збереження рими чи/ та ритму тексту. Наприклад, у поданому нижче вірші ім'я персонажа зазнає змін у перекладі:

*Little Jack Horner sat in the corner
Eating his Christmas pie,
He put in his thumb and pulled out a plum
And said "What a good boy am I!" [A]*

Якщо в оригіналі вжито ім'я Джек Хорнер (*Jack Horner*), то в перекладі вірша бачимо інше ім'я – Джек Махоні.

Малий Джеск Махоні

Сидів на ослоні

І їв різдвяний пиріжок.

Як пальця встромив

І добрався до слив,

Сказав: "Молодчина, дружок!" [А]

Трансформація у даному випадку є цілком виправданою, оскільки ім'я персонажа в оригінальному тексті є довільним англійським іменем, що не несе смислового навантаження, але римується з іншим словом рядка (*Horner – corner*). Автор перекладу використав інше ім'я, що має англійське звучання, яке теж виконує римотворчу функцію (*Махоні – ослоні*). Таким чином, компромісний варіант перекладу дав змогу зберегти основну думку тексту, його національну специфіку і навіть деякі особливості фонетичного малюнку.

Коли йдеться про реалії, що не несуть особливої смислової нагрузки та національним колоритом яких можна знехтувати, перекладачі найчастіше добирають мовні одиниці, більш знайомі та близькі українським дітям. Наприклад:

If muffins and crumpets

Grew already toasted

And sucking pigs ran about

Already roasted [5, с. 41]

Згадані в оригіналі мафіни (різновид кексів) та крампети (вид здоби) є звичним втіленням ласощів для англійської дитини, тоді як подібні емотивно-асоціативні характеристики для українських дітей пов'язуються з традиційними в українському середовищі пампушками та коржами.

Якби росли на деревах

Коржі й пампушки рум'яні,

Якби поросята жарені

Бігали по поляні [2].

Схожий підхід прослідковується і в іншому прикладі:

Four and twenty tailors

Went to kill a snail,

The best man among them

Durst not touch her tail.

She put out her horns

Like a little Kyloe cow,

Run, tailors, run,

Or she'll kill you all e'en now. [4, с. 12]

де перекладач вдається до заміни образів: корова Куло (вид великої рогатої худоби, поширений в Шотландії), що виступає еталоном для порівняння в англійському оригінальному тексті, замінюється на більш звичний для українських дітей образ скаженого бика, що має викликати аналогічні асоціації із звичною домашньою твариною, яка може становити певну загрозу:

Двадцять чотири кравчики

Пішли зловити равлика

Та найсмівлівіший з них

Як глянув, так і зник!

А равлик різки виставив,

Мов бик скажений – роги...

Мерцій тікайте, кравчики,

На всі чотири стоги! [4, с. 12]

Дослівний переклад даного вірша спантеличив би дітей, незрозумілий образ відволік би їхню увагу від основного сюжету на побічні деталі.

Прикметно, що інший переклад цього ж вірша ілюструє аналогічний підхід автора, який використовує гіперонім (*корова*), опускаючи другорядні деталі, але зберігаючи основне смислове та емоційне навантаження образу:

*Стрільців двадцять чотири
Прийшли, щоб равлика вбить,
Але від страху тремтіли
Й не знали, як це зробити.
Він роги розвів поширше,
Ще більші, ніж у корови,
І крикнув: "Тікайте швидше,
Поки живі і здорові!" [2]*

Важко зберегти лінгвокультурні особливості оригіналу і при перекладі національно специфічних сталих виразів. Візьмемо для прикладу наведений нижче вірш, де спостерігаємо типову для дитячої поезії ситуацію нонсенсу: суниця росте у морі, тоді як оселедець плаває в лісі (*strawberries grew in the sea; herrings swim in the wood*):

*The man in the wilderness asked me,
How many strawberries grew in the sea.
I answered him, as I thought good,
As many red herrings as swim in the wood. [6]*

Аналогічно, в українському перекладі суниця росте в океані, а оселедці – в лісі:

*Якось в пустелі мене запитала пані:
«Чи багато суниць росте в океані?»
Я відповів, почухавши лоб і тім'я лісі:
«Стільки ж, скільки в'ялених оселедців у лісі» [2]*

Однак, при передачі вірша українською мовою спостерігається втрата частини смислу, що зумовлюється ідіоматичною специфікою виразу *red herring*. *Red herring* (червоний оселедець) означає спробу збити з пантелику, відволікаючий, помилковий або демонстраційний маневр [див. 7]. Таким чином, імплікується досить глибока смислова гра, натяк на розуміння героєм абсурдності запитання, і як результат, надання аналогічно абсурдної відповіді. Через неможливість зберегти ідіоматичну гру перекладачеві

доводиться йти на компроміс, жертвуючи деякими нюансами смислу заради збереження основної думки тексту: одна нісенітниця в обмін на іншу.

Як бачимо, переклад дитячої поезії підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу, що передбачає збереження істотного та рівноцінну заміну елементів художньої дійсності оригіналу з метою створення аналогічної оригіналу єдності форми та змісту. Специфіка поетичної форми першотвору, його лінвокультурологічні характеристики, а також особливості дитячої цільової аудиторії значною мірою визначають характер та обсяг умовних змін у перекладі.

Список використаної літератури

Англомовні загадки Матінки Гусині, з українським перекладом Віктора Марача [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://petryk.com.ua>

1. Егорова А. А. Звукоизобразительность в традиционной английской детской поэзии (на материале Nursery Rhymes) : автореферат дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.04 / А. А. Егорова. – Москва, 2008. – 24 с.

2. Марач В. Из «Матінки Гусині». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://maysterni.com/user>.

3. Ребрій О. В. Творчі виміри перекладу дитячої літератури. / О. В. Ребрій. // Філологічні трактати. – 2012. – 4, № 2. – С. 89-94.

4. Чарлі-Варлі. Англійські народні пісеньки / Укл. О. Мокровольський. – К. : МП «Юніверс», 1998. – 20 с.

5. English with Mother Goose / Укл. О. Рудь. – К. : Наука, 2008. – 48 с.

6. Nursery Rhymes. Lyrics, Origin and History. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://m.rhymes.org.uk>

7. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S. Hornby, A.P. Cowie, I.W. Lewis. – London : Oxford Univ. Press, 1974. – 684 p.